

BEHOUDEN GAAT VOOR VERNIEUWEN OOK IN DE MONUMENTENZORG

drs. ir. Aldert Dreimuller

Nog steeds getuigen artikelen in kranten en tijdschriften ervan dat de discussie over het restaureren van gebouwen niet is uitgewoed. Niet zelden wordt daarin het rijksbeleid ten aanzien van de instandhouding van monumenten aan de kaak gesteld. Dat was de reden voor de Rijkscommissie voor de Monumentenzorg om een antwoord te formuleren op een aantal publicaties waarin bezwaren tegen de uitgangspunten van het rijk waren gerezen. Dit antwoord is neergelegd in een restauratie-staatuut, gepubliceerd in het jaarboek van de Monumentenraad van 1984.

De huidige opvatting over het restaureren van gebouwen is niet het reconstrueren van een oorspronkelijke situatie, maar zoveel mogelijk alle latere veranderingen respecteren. Een steeds terugkerend thema bij dit onderwerp is de mening dat de huidige opvatting, maar een tijdelijke is. In het verleden werd er immers ook anders over gedacht. Men denke aan Viollet-le-Duc in Frankrijk en aan P. J. H. Cuypers in ons eigen land. W. F. Denslagen, werkzaam bij de Rijksdienst voor de Monumentenzorg besloot naar aanleiding van de discussie over de restauratiebeginselen een onderzoek te doen naar de opvattingen over restauratiebeginselen in het verleden. Waren er, zoals vaak beweerd, alleen maar voorstanders van reconstructie? Of was er ook vroeger al verzet te-

gen ingrijpende restauraties? Van zijn proefschrift is onder de titel 'Omstreden Herstel' een handelseditie verschenen.

In vier afzonderlijke hoofdstukken passeren Engeland, Frankrijk, Duitsland/Oostenrijk en Nederland de revue. Aan de hand van vaak felle discussies worden voor- en tegenstanders van restauraties opgevoerd. Interessant is natuurlijk de beschrijving van Nederland. Het verslag begint in 1840 en in een kleine zestig pagina's wordt het beeld duidelijk.

De monumentenzorg onstond in Nederland aan het einde van de vorige eeuw als een reactie op het onverschillige gedrag van de maatschappij ten opzichte van bestaande gebouwen. De voorstanders van de monumentenzorg willen dan de gebouwen bewaren en – verklaarbaar – het liefst in hun meest oorspronkelijke vorm. In de persoon van onder meer Victor de Stuers krijgt deze gedachte gestalte.

Langzaam groeit echter het verzet. J. VerLoren – een rechter in Zutphen – neemt in 1879 als eerste het duidelijkst afstand van de gedachte dat in de geest en de stijl van het oorspronkelijke moest worden gerestaureerd. Volgens VerLoren was het restaureren van een gebouw in de vorm zoals de restaurateur dacht dat de oorspronkelijke ontwerper het bedoeld zou kunnen hebben, onaanvaardbaar.

De discussie heeft in 1917 geleid tot de publikatie door de Ne-

derlandsche Oudheidkundige Bond van de 'Grondbeginselen'. Het voornaamste beginsel is 'behouden gaat voor vernieuwen' en betekent een grondige breuk met de opvatting van Cuypers en De Stuers.

Hun belangrijkste tegenstander in deze discussie is Jan Kalf.

Vanaf 1918 is hij directeur van het rijksbureau voor de Monumentenzorg. Dit betekent echter niet dat de grondbeginselen dan de ongeschreven wet zijn. Langzaam brokkelt de verworven positie af en is een evaluatie van de beginselen nodig. Rond 1950 wordt de discussie opnieuw opgepakt. Het blijkt nu dat niet meer de inhoud van het beginsel ter discussie staat, maar dat men een dwingend voorgeschreven beginsel verafschuwt. De opdrachtgever en de architect moeten een zekere vrijheid worden gelaten in hun opvattingen over het restaureren van monumenten. Men concludeert dat de strijd om de restauratiebeginselen heilloos is gebleken en dat de behoefte om zulke beginselen aan anderen voor te schrijven eigenlijk ondemocratisch is.

Na die conclusie begin jaren vijftig wordt er veel gerestaureerd en nog weinig over principes gesproken. Eerst in 1978 komt het onderwerp opnieuw in de belangstelling, wat uiteindelijk leidt tot het boek van Denslagen.

Gezien de geschiedenis ziet de auteur deze opleving van de discussie als tijdelijk. Daarin heeft hij zeker gelijk. De geschiedenis

leert echter nog iets anders. De discussie over restaureren valt steeds samen met belangrijke mijlpalen in de geschiedenis van de monumentenzorg. 1978 is zo'n mijlpaal. Het geld raakt op en er wordt getwijfeld aan het 'maatschappelijk draagvlak' van de monumentenzorg. Sinds die tijd is er het nodige veranderd. De huidige bewoners en eigenaren hebben een aanzienlijke stem in het kapittel.

Bovendien wint eindelijk de stelling aan invloed, dat het juist deze mensen zijn geweest – en niet de deskundige architecten en kunsthistorici – die verantwoordelijk zijn voor en de kwaliteit die vorige generaties ons nalaten. Daarom wordt steeds meer naar hen geluisterd als het gaat om de vraag hoe zij willen dat hun gebouw moet worden gerestaureerd. Het is duidelijk dat daarin een afnemende rol is weggelegd voor de overheid en voor welke deskundige dan ook. Voor de discussie die nu wordt gevoerd rond de nieuwe monumentenwet is het van belang dat de overheid zich over dit punt uitsprekt. De maatschappij heeft dat al gedaan.

W. F. Denslagen. Omstreden Herstel. Kritiek op het restaureren van monumenten. Een thema uit de architectuurgeschiedenis van Engeland, Frankrijk, Duitsland en Nederland (1779-1953). Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage 1987. 228 pagina's, 141 afbeeldingen. “